Тітка Прохіра вскочила в хату Йона Броски — сусіда свого — з таким поспіхом, якого він ніколи не сподівався від сеї поважної особи. З блідого Прохіриного обличчя, з прудких рухів її ситого тіла, од яких великі, обвислі перса помітно тріпотали під тонкою міщанською курточкою, а чорна хустка злітала з голови набік, особливо ж з її голих набряклих ніг, не прикритих, як звичайно, панчохами, Йон доміркувався, що сталося щось незвичайне. Не встиг Йон ззирнутися з своєю Маріццею, зігнутою над вечерею в печі (а він завжди се робив у непевних випадках), як Прохіра скрикнула: "Валєв!" — і задихана, за сапана впала на лаву.

— Що таке? — в один голос обізвались хазяї.

— Валєв!.— могла тільки видобути з грудей Прохіра.

— Та що з вами, матуша [1] Прохіра? — прискочила до неї Маріцца, покинувши свої горшки.

— Відьму бачила! — випустила бомбу матуша.

Ся звістка зробила сенсацію. Довге обличчя Йонове стало ще довшим, в чорних очах Маріццини блиснув вогник.

— Що? Як? Коли?

Прохіра відсапувалась.

З безперестанними охами, сапанням та умліванням Прохіра розказувала. Вона почала від Адама. Вона з тисячами подробиць оповідала їм те, що вони вже добре знали од неї: описувала їм свою корову, чорну, з білими латками на спині й морді, чисту, з великим, як куфа, вим’ям. Вона подала докладні відомості про її годівлю, норови, кількість удою та якість молока і, заохочена пильною увагою слухачів, пустилась оповідати про родинні відносини тих панів, яким продавала

молоко. І от! Від якогось часу корова схудла, не дає молока, не підпускає навіть до себе. Не помогла ні свячена вода, ні підкурювання — ніщо. Коли покликали знахарку, вона шепнула одне лиш слово: відьма! Ба-ба-ба! Прохіра й сама се знала. Щовечора вона помічала, як до хлівця, де ночує корова, щось біле, немов тінь яка, отак: шусть — і щезло в хлівку. А от нині…

Тут Прохіра замовкла, з таємничим видом обвела очима хату і зупинила їх на хазяях.

Ті горіли з нетерплячки.

Витягнене обличчя Йонове і іскорки цікавості в чорних Маріцциних очах задовольнили її.

— Нині за всякою хатньою роботою опізнилась я доїти корову. Вже сонце сідає, а я тільки йду з дійницею… Йду, та ще й думаю собі: хоч вечірнього молока не дам відьмі. Коли ж се — пхнула я дійницею двері у хлівок, аж звідти… аж звідти як не вискочить біла сучка та мені між ноги… Валєв! Я так і обімліла. Відьма, се ж вона — відьма! Скипіло моє серце. Ви ж знаєте, яке у мене серце. Уб’ю кляту, або вб’ю, або сама загину. Стиснула міцно дійницю — та за нею. Вона з двора — я за нею. Вона попід тином смик сюди, смик туди — я за нею. Плигнула через рівчак, у город Митрохи — я за нею. Дух з мене випирає, капці погубила, та от-от дожену. Женемо просто на ваш виноград. Добігли до тину, а вона хвіст під себе, осіла на задні ноги та й плиг через тин… а я тоді зверху дійницею так і поперла. Ну, тепер амінь… Глянула через тин, а її, мої сусідоньки, і слід пропав, здиміла. Тільки моя дійниця висить на кущі, а коло нього стоїть ваша Параскіца…

— Наша Параскіца? — скрикнули разом хазяї.

— Еге, ваша Параскіца… волосся розкуйовджене, листя винограду в косах… витріщила на мене очі, аж мене мороз вхопив за плечі. Валєв, ще й досі не одійду від жаху…

Прохіра замовкла. Вона лиш відсапувалась.

Мовчали і Йон з Маріццею. Усім стало ніяково, немов над усіма звисла якась невиповідима думка, щось таке, чого не можна назвати, бо не воно само, а лиш неясна тінь його мигнула в сей мент.

Йон дивився розгубленим поглядом, на Маріццину обличчі блукав якийсь загадковий усміх.

Потому всі разом заговорили. Пригадували прикмети, з яких можна пізнати відьму, перебирали всі способи на неї, оповідали пригоди — свої й чужі, в яких фігурували відьми та всяка нечисть, давали Прохірі ради. Маріцца розходилась. Вона зняла руки вгору і клялася, що, бувши на місці Прохіриному, знайшла б таки відьму, хоч би довелось головою наложити.

Прохіра значно заспокоїлась, говорила голосно і авторитетно, хоч часом і помітно було, що її щось мучило, щось прохалося наверх і, невимовлене, мусило ховатися за прикушеним язиком. Було вже нерано. Прохіра глянула на свої голі, без панчіх і капців, ноги і, звертаючи на них увагу хазяїв, захапалась: їй треба ще забігти до Мит-рохи, на городі якого вона загубила свої капці, та попрохати, щоб їх завтра вранці знайшли, бо вона вже не матиме часу, треба удосвіта вирушати на ярмарок до Кишинева. Броски теж збираються на ярмарок, вона чула, тож до побачення.

Як тільки Прохіра за двері, Маріцца стала перед Йоном і пильно видивилась на нього. Йон звомпив під поглядом жінки, якої він боявся.

— Ти чого на мене видивилась?

— Чого я видивилась?. Ти піди он краще подивись, що твоя доня робить на винограднику!. Отой виродок у печінках мені сидить… Аби ти тільки з хати, вже й її тінь пропала. Бабляється десь на вгороді, поміж бур’янами, або товчеться на винограднику день і ніч… Всю роботу хатню на мене скинула. А скажи їй що — то так на тебе подивиться своїми сліпаками, що аж страх бере за плечі… Той одлюдок колись струїть мене, побачиш… будеш мати комісію в хаті… З людьми й словечка не промовить, а перед батьком розпускає язика, побріхує… Мачуха така й сяка, вино п’є, в корчмі гуляє…

— Та ні, вона нічого не каже на тебе…

— Знаю, знаю, покриваєш кров свою… Вже коли б вона була людина, то й поводилась би по-людськи. А то люди до церкви, а вона куди? Поміж бур’ян або у виноград з собаками товчеться? Чи бачив ти її коли в церкві?. Скажи: бачив? А що вона робить ночами на винограднику? Кажи мені: що вона робить там?

Йон мовчав та кліпав очима, бо не знав, що робить Параскіца на винограднику. Але те, що він не мав що одповісти жінці, розлютило його. В його полових очах мигнула немов іскорка, коли він гримнув на жінку:

— Ла драку!. [2] Ти, а не я, повинна знати, що робить по ночах дівка!. Ти хоч не рідна мати, мачуха, а ти мусиш додивлятись за нею, о сут драку! [3]

Плохий Йон так здивував Маріццу несподіваним протестом, що вона лиш розплющила свої чорні очі й кричала:

— Сади, сади чортами, бо й без тебе не заведеться чортовиння в хаті…

Забута вечеря обізвалась у печі. Гаряча Маріцца кинулась до неї, і тут тільки Йон побачив, що непереливки. Не звісно, хто кому піддав жару: піч

Маріцці, чи вона печі; досить, що коло комина все кипіло, все сильно тріщало, ламалось і бухало полум’ям, немов там на життя й смерть бились розпечені дракони.

Йон як стій кинувсь із хати. Тут він набив люльку, сів на призьбу і на цілі груди дихнув нічним повітрям. Місяць тільки що вилазив з-за старої чорної шопи. Волоські горіхи, акації та жерделі кидали на двір й на хату довгі чорні тіні, переткані срібним промінням. На селі де-не-де червоно світились вікна, а за селом, в тіні зубчастих горбів, тяглися чорною стрічкою виноградники. На вулиці хтось голосно гомонів і сміявся.

Йонові було досадно. Він пихкав свою люльку і все думав, що жінка несправедлива до Параскіци. Звичайно, мачуха. Він згадував свій город і виноградник, той лад, який завела там Параскіца власними руками... адже ні Маріцца, ні він і пальцем не приторкнулися ні до чого, все бідна дівчина сама доробила. Роботяща, тиха дівка. От тільки чудна якась... Чом вона хати не держиться? Чого раз у раз ховається десь од людей? Йонові враз ясно уявлялася сцена, як її описувала матуша Прохіра: біла сучка скаче в його виноградник, на неї зверху летить дійниця, потому все чезне: дійниця висить на кущі, а коло неї стоїть Параскіца з виноградним листом у косах і чудно дивиться на Прохіру.

Йон аж заюрзався по призьбі. Що вона там робить, на винограднику? Чого людей полохає? Він поспішно, з нетерпеливістю в рухах встав з призьби, подався за причілок, звідки видно було його виноградник, і, приклавши долоні до уст, щоб не розгубився голос, гукнув:

— Параскіце, ме-ей!

Те "ме-ей" вийшло особливо гучне й соковите; полетівши по дорозі до виноградинка, воно вдарило об стіну волоських горіхів, одбилось й прилетіло знов до Йона. Йон постояв ще трохи і, не дочекавшись ні Параскіци, ні одповіді від неї, махнув рукою й подався до сіней, де вже Маріцца поставила вечерю.

Йон довго не міг заснути, лежачи з Маріццею в сінях. Він все чогось чекав, немов усе прислухався, його дратував смачний храп і сон Маріцци. Нарешті вже коло півночі йому почулося тихе ступання босих ніг та шаркання по призьбі. То Параскіца, певно, облягається, вернувши з виноградинка. Тоді Йон позіхнув, перехрестив рота й заснув.

Удосвіта Броски зібрались на ярмарок. Параскіца давно вже встала та поралась коло дробини [4]. Вона, очевидячки, уникала мачухи. Коли ж їй довелось стрітися з нею, то вона дістала від Маріцци такий повний ненависті погляд, що аж жахнулася та прожогом вискочила з хати. Йон кілька раз поривався щось сказати Параскіці, та все у нього якось не виходило. Аж на самому відході, намагаючись зробити якнайсуворіше обличчя, він гукнув на дочку:

— А гляди мені, сиди в хаті та не вештайся бозна-де по садах, бо… бо…— решту він скінчив майже за ворітьми, та дівчина того не чула.

Параскіца лишилась сама в оселі.

Вона швидко упоралась з хазяйством, поприбирала в хаті, поснідала вчорайшим малаєм [5] і, пам’ятаючи батьківський наказ, лишилась в хаті. Проходячи повз маленьке, вмазане в стіну, дзеркальце, Параскіца не витримала, щоб не глянути в нього, хоч знала, що, опріч горя, воно нічого не дасть їй.

Параскіца була негарна і через те, на її думку, нещасна, її низький зріст, її стан і жлуктон, короткий і грубий, вічно порепані од чорної роботи руки, а особливо обличчя,— доводили її до розпуки. Скільки раз заглядала вона в своє дзеркальце, стільки раз з глибини її дівочого серця зринав ревний жаль на власну бридоту, і руки мимохіть здіймались до обличчя та розгладжували дрібненькі зморшки, що мов легким павутинням, заснували її твар. Та дарма! Шкура на обличчі не розгладжувалась, а лиш натерті місця червоніли, і з дзеркальця виглядало таке ж саме погане обличчя, з непомірно довгим носом,

кислими устами та червоними, тільки що натертими плямами. Досада закипала на серці в Параскіци і пекучими слізьми спадала з сірих, олив’яних, отаких саме, як ті олив’яні ложки, що лежать в миснику, очей. Бунт!. Ота сама Параскіца, тиха, покірлива, сумирна — починала бунтуватись кожним своїм фібром проти невірної долі, що так її скривдила; зціплювала зуби, зсувала брови і, розпучливим рухом шарпнувши за коси, важкими хвилями кидала їх на нервово тремтячі від плачу плечі. Ну, що їй з тих густих, соболиних брів, що зрослись докупи та високо знялись над очима, як два орлячі крила у вільному розмаху? Сова, чиста сова! Навіщо їй ті розкішні довгі коси, пиха і гордість дівоча, миті, чесані й плекані з таємними дівочими надіями, коли ті коси анітрохи не скрашали молодого, а проте, як старе, зморщеного обличчя.

Часто, знесилена муками безпомічної розпуки, з мокрим од сліз обличчям, з розпущеними косами, німіла Параскіца десь в кутку на лаві. Потиху, непомітно, на місце розтопленого слізьми жалю, прилітали солодкі, цілющі мрії. Вона, як царівна-жаба в казці, скидала з себе бридку шкуру і з’являлась у всій пишноті молодої краси, висока, стрункa, з білим, як крейда, чолом, а ясними, мов зорі, очима, щаслива, повна протилежність дійсності.

В її серце, як сильна вода хвилями, било кохання — і все для нього, для найкращого парубка на селі… Джок… заздрі погляди подруг… стискання рук… тихі, темні ночі, повні чарів кохання, поцілунків, солодкої млості і щастя, щастя без краю…

Параскіца могла довго отак просиджувати, упиваючись солодкими, барвистими мріями, але доволі було, щоб око її впало на маленьке, вмазане в стіну дзеркальце — і всі її мрії, все щастя її щезало, мов дим. Звідти дивився на неї бридкий вид, її образ, який — вона певна була в тому — лишився там під блискучим скляним поверхом, щоб вічно нагадувати їй про її недолю, опущеність, самотність…

Дві відради вона мала в житті, і обі відняла їй її щербата доля: перша відрада — то її рідна мати, така добра і кохаюча; на саму згадку про її

образ, неясно виринаючий з минувшини, сльози канали з Параскіциних очей. Вона вмерла, а її місце заступила Маріцца. Друга радість… Ні, Параскіца не може згадати її, бо її щось пече коло серця, щось підступає до горла і душить. Ой, як важко було розбити і розвіяти дівочі мрії, так довго плекані й пещені в самотньому серці…

А нащо було їй, бридкій, убогій, зводити очі на нього, першого в селі орликева [6], гарного, як молодий місяць на небі? Руда, гидка ящірка закохалась в сонце. Так ящірка щасливіша за неї: вона вилізе на сонечко, і воно пестить її, обіймає своїми парусами. А очі її сонечка — Тодораки — ніколи з ласкою не спочинуть на ній. Всю їхню красу й тепло забрала ота… мачуха Маріцца. З того менту, як вона побачила їх разом, кров захолола в її жилах, серце стало крижиною і, холодне, пекучо-холодне, б’ється в грудях, і болить, і ниє, і не дає супокою.

З того часу вона ще більше почула свою самотність на сьому світі, де водяться такі гади, як її мачуха. Вона без жалю покинула товариство дівчат та парубків, де була останньою, дякуючи своїй бридоті, одмовилась од музик, клак [7] та вулиць, навіть хати власної одцуралася, де вона раз у раз почувала на собі мачушине око; в оці було стільки лихої втіхи, зневаги та видимої зненависті, що Параскіца терпла вся, холола і в живім почутті власної вини маліла до розмірів сірої пилинки.

Єдиним місцем, де вона почувала себе спокійною, був батьківський виноградник, німий свідок її мрій, мук та жалів. Вона покохала те море кучерявої зелені під блакитним шатром з його захистками, холодком, самотністю. Вона поклала стільки сили, стільки праці в сей клаптик землі, вона власними руками виплекала оті розкішні яро-зелені кущі з тоненькими вусиками та гронами ягід під лапатим листям. То були вірні, незрадливі приятелі, серед яких душа її спочивала од всіх кривд світу. Там їй сходив день, там стрічала й ніч її.

І от тепер її батько, якого вона любила за добрість та жалувала за кривди, які чинила йому Маріцца, наказав їй не ходити на виноградник. Чому? Параскіца не розуміла.

Вона сиділа оце, слухняна, в хаті і нудилась без роботи. День уже звернув з полудня. Сонце нестерпуче пекло крізь вікна, в хаті було тихо, лиш мухи роєм літали під стелею та докучали дівчині. Вона вийшла на подвір’я. З майдану долітали до її вуха згуки жвавої булгаряски, причепурені дівчата купками прямували вулицею на джок. Параскіца влізла в кошницю, яку, замість кукурудзи, наполовину виповняли качани, і примостилась на самому вершечку. Вона висунула голову крізь широку шпару поміж ділинами і глянула на вулицю.

Саме коло кошниці проходило кілька знайомих дівчат, котрі, замість привітатися до неї, жахнулись і, показуючи на неї пальцями та з криком "вона! вона!", побігли далі, лопотячи спідницями та здіймаючи куряву. Параскіца нічого не зрозуміла. Вона навіть озирнулася навкруги, думаючи, чи нема кого коло неї, та гадаючи, що ту сцену викликала не вона, а хтось другий… якого вона не… бачить. Але нікого, опріч її, не було. Зацікавлена, вона висунула голову на вулицю і глянула за дівчатами. Звідти надходила баба Аніка з своїми внучатами. Параскіца зраділа. Та баба завжди виявляла до неї свою прихильність. Та на сей раз, на диво Параскіці, порівнявшись з нею, загадково якось зирнула на неї, пригорнула до себе внучат, мов захищаючи від кого, і минула її, не привітавшись навіть. Параскіца нічого не тямила. Що се нині сталося з людьми, що якісь такі незвичайні з нею? Се так заболіло її, чуйну на всяку образу, що вона зарилася в качани і так в гірких думах пролежала до вечора.

Вже сонце сідало, коли Параскіца згадала, що пора варити вечерю, бо незабаром батько з мачухою повернуть з ярмарку.

Броски повертали з ярмарку зарання. Чутка про те, що матуша Прохіра виявила відьму і що відьма та ніхто інший, як дочка Броскова — Параскіца, розійшлась поміж усіма магазаніями [8] Йоновими. На ярмарку ходило вже кілька версій вчорашньої події — Параскіца фігурувала як родима відьма,— і коли одна з них дійшла до Йона, він так обурився, що полаявся та мало не побився з сусідом, який по-приятельськи остеріг його перед родинним лихом. Згодом, правда,

запили в корчмі, але при тім Йон такого наслухався про свою дочку, що в його забобонній голові разом повстали згадки про чудне, не зрозуміле для нього поводження дочки та стурбували й налякали його.

Хто його зна! Адже ходить лихо по людях... Він ніколи не сумнівався в існуванні відьом на світі, і тепер мороз хапав його за плечі од одної думки, що його рідна донька — відьма.

Маріцца своїми загадковими усміхами та сумним хитанням голови, з яких можна було доміркуватися, що вона давно все знає, та мовчить, ще більше непокоїла. Забобонний страх прокинувся в йому, уява, підсичена темнотою, творила й підсувала всякі страшні образи. Він конче мусить запевнитися: чи носить Параскіца хрестик на шиї, бо відьма хреста боїться і не почепить його на шию. Маріцца згоджувалась з Йоном.

Як тільки Броски вступили в хату, Параскіца зробилась неспокійною та наче шукала нагоди втекти звідти. Але Йонові так пильно було заспокоїтись, що він звелів їй лишитися. Параскіца не звикла, щоб батько звертав на неї увагу, і лише видивилась на нього, зачудована. Ще більше здивувало її, коли вона побачила, як мачуха приступила до печі і крадькома, але так, щоб всі бачили, перехрестила горщик з мамалигою.

Йон звелів Параскіці розщібнути сорочку на грудях. Налякана дівчина вхопилась рукою за те місце, де сорочка розщібалась, і стояла, мов скам’яніла, видивившись на батька великими очима.

Йона взяла злість. Ось вона, та відьма! Почула небезпеку!

— Розщібай зараз, кажу! — гримнув він.

Параскіца затремтіла і, залякана, почала розщібува-тись... Се їй ніяк не давалось, гудзик заплутався в петельці, руки тремтіли. Врешті сорочка якось розщібну-лась і з-під неї показались жовтуваті перса, а між ними, на чорній мотузочці, невеличкий срібний хрестик.

Йон взяв у руку хрестик, подержав його, потер між пальцями і показав Маріцці. Та глянула од печі, похитала головою і нічого не промовила.

Йонові наче камінь з грудей спав. Легше якось зробилось на серці, хоч разом з тим соромно перед дочкою. Та все ще стояла на одному місці, розхристана, здивована й несміла.

— Закрий… Закрий перса! Та держись мені хати, не блукай по ночах!

Параскіца зашарілась вся. Сором гарячою хвилею залляв її лице. Вона затулила рукою голі перса і прожогом вискочила в сіни.

Йон ззирнувся з жінкою. Та, з засвоєним в останні часи загадковим виглядом, здвигнула плечима. Потому, несподівано для Йона, пискливим голосом почала жалітися на брехні людські. Може, дівчина нічого не винна, а на неї таке зводять. Правда, чудна вона, нелюдяна — та вже й такого не може бути, про яке розказують люди. Глуха Маріора клялася й божилася, що бачила Параскіцу на журавлі од колодязя: стояла вночі проти місяця і все щось наче сіяла на землю. А Йордохі Карабуш жалівся, що щось йому зав’язало ликом ворота і зараз після того коняки заслабли, вже нічиє діло, каже, як Параскіцине. Наслухалась вона на ярмарку, аж сорому наїлася. А все, певно, брехні, поговори людські.

Наскільки Йон чудувався, що Маріцца обороняла нелюбиму пасербицю, настільки пригнітило його те, що люди оповідають про Параскіцу. Але той хрест, що він бачив на власні очі? Відьма хреста не носить. А може, то мана була — не хрест? Йон не відав, що думати, та не міг заспокоїтись.

Для Параскіци настав чудний і разом з тим важкий час. Все одмінилося для неї, все стало загадковим, незрозумілим.

Батько, очевидячки, стежив за нею. Куди б вона не повернулася, скрізь вона чула на собі пильний погляд батькового ока. Маріцца рішуче перемінилася в відносинах до неї. Вона тепер так лагідно й солодко обзивалася до неї, особливо при батькові, хоч при тім ніколи не забувала крадькома, але так, що Параскіца завжди помічала, хрестити все, за що Параскіца бралася. Вона хрестила глечик з водою, з якого дівчина пила, хрестила піч, коли до неї приступала Параскіца, навіть курей, яким та давала їсти. Се все так бентежило Параскіцу, що вона не витримала і знов почала пропадати на винограднику.

Однак й на винограднику не могла вона знайти вже колишньої самотності. Часто, коли вона, затоплена в задуму, сиділа під кущем, згорнувши руки, до вуха її долітав якийсь шепіт. Озирнувшись, вона часто стрічалася з горючими цікавістю очима, що дивились на неї з-за розсунутих кущів. Її вистерігали, підглядали, шептались при ній. Чого? Вона не розуміла. Вона лиш згадувала, як в останні часи всі тікали від неї, знехотя одповідали на привітання або й зовсім не одповідали, тикали на неї пальцями, поглядаючи скоса лихим поглядом. Що воно все має значити? Чого од неї хотять, що вона заподіяла людям лихого? Хіба вона заважає кому тим, що негарна, що бідна, скривджена?.

Живий жаль брав дівчину за серце, рясними слізьми обливала вона не тільки лице, а й лапатий виноградний лист, що так пестливо обнімав її в улюбленій криївці на винограднику.

Врешті — сталося. Се було так: ні Йона, ні Маріцци не було вдома. Параскіца, користуючись з того, вхопила куфи на коромисло і побігла по воду до криниці. Криниця була на майдані. Як тільки діти, що гралися на майдані, заглянули Параскіцу, вони в оден мент розсипалися в різні сторони та поховалися за ліси, звідки визирали на Параскіцу діточі їхні оченята. Біля колодязя стрибали лиш горобці, покльовуючи щось під цямриною, і те, що вони не розбіглися од переляку, так зворушило її, що вона видобула з кишені якісь кришки та посипала їм. Її тішило, як горобці заметушилися, навперейми видираючи оден від одного крихти.

Поки горобці дерлись з-за окрушин, Параскіца набрала води і скинула коромисло на плечі. В той мент з-за ліси щось влучило її грудкою межи плечі. Параскіца скрикнула та озирнулась. З-за ліс посипались на неї грудки, камінці та порох.

— Шедз бінешар! [9] — спалахнула Параскіца і посварилась рукою.

Дітям немов тільки сього й треба було: з галасом, тюканням та свистом вони повискакували з своїх криївок і обпали Параскіцу. Та спочатку хотіла оборонятися, але, коли її стрів град камінців та грудок, побачила, що не дасть собі ради з отарою напасників, і пустилась навтьоки. Люта й налякана, вона бігла, придержуючи відра, щоб вода не хлюпалась, а за нею, мов хорти за звіриною, гналась дітвора та обсипала її грудками й порохом.

— Тю-у!.— верещав довгоногий дванадцятилітній Йокаш, син Прохірин, який давав нападові привід.— Бий її, хай не одбирає молока коровам! Стригойка!. [10]

— Стригойка!. Стригойка!.— хором заверещали діти і обсипали Параскіцу хмарою пилу.

— Стригойка!. Стригойка!. Молоко від корів відбирає… Стригойка!.

Параскіца раптом зупинилась. Те слово іскрою пройшло по її тілу. В голові блискавкою промайнув цілий ряд загадок, окремих фактів з останнього часу, не зрозумілих досі і разом освітлених одним словом: відьма!

Скажена лють вхопила дівчину за серце, і вона з звірячим риком кинулась на дітей. Передня куфа спала їй на ноги та притовкла їх, а задня, згубивши рівновагу, облила її водою, але Параскіца не звернула на се уваги. Вхопивши коромисло, вона кинулась навздогінці за дітьми,

що, налякані тим вибухом лютості, з жахом тікали од своєї офіри з криком: "Валєв! Валєв! Стригойка!"

Параскіца неслась, мов буря. Очі її горіли, перса важко дихали, коси розпустилися. Вона навела такий жах на дітей, що ті не своїм голосом верещали та бігли, що було духу. Коли розлючена Параскіца наскочила з розгону на тин і озирнулася, на щастя, не було вже жодного напасника: всі встигли втекти перед лихом. Вона вилаялась і, голосно хлипаючи, з плачем побігла додому, Люди ззиралися на неї, коли вона бігла, мокра, заболочена, обсипана пилом і з розплетеними косами. Параскіца ускочила в город і припала, голосячи, лицем до землі. Вона тепер знала, навіщо батько шукав хреста в неї на грудях, чого мачуха хрестила горшки та пороги, вона зрозуміла тепер лиховісні погляди тих, з ким вона стрічалася. Її пекла, боліла несправедливість людська, її душило велике лихо, що так несподівано, ні за що ні про що впало на її голову. Вона відьма! Але ж се брехня, але ж се вигадка, гидка, безглузда вигадка! Вона готова цілому світові крикнути у вічі: брехня! брехня! А тим часом та брехня пекла її, скорпала її за серце нестерпучими болями, яких Параскіца не могла втишити, б’ючись головою об землю та обливаючись гарячими слізьми.

А тим часом по селу луною розкотилася вістка! Розказували, як Параскіца серед білого дня чаклувала коло криниці. Щось сипала у воду та на всі чотири боки від криниці. Люди одмовлялися брати воду з тої криниці, деякі намагалися, щоб Броски власним коштом освятили закляту криницю. Йон не мав одбою од настирливих людей: вони вже не варувалися його та вкладали йому всі поголоски, що котилися по кутку про його дочку. Показалося, що не тільки Прохірина корова перестала доїтись, більш десятка корів зробились офірою Параскіциного відьмування, чим дуже засмутили своїх хазяйок. Йон мусить якось зарадити лихові, щось зробити. Але що? Що? Ладу не знав та гризся.

Тож він дуже зрадів, коли матуша Прохіра прийшла до нього на пораду, ще й чоловіка свого — Йоча Галчана — привела з собою. Йон приніс карафку білого вина. Маріцца поставила свіжі плачинди [11] — і

нарада почалася. Перший голос мала Прохіра, жінка поважна та досвідна. Її не вдоволяло те, що Йон бачив хрест на шиї в Параскіци. То може бути омана. Треба ось що зробити: в неділю повести Параскіцу до церкви. Скоро почнуть співати "Іже херувими" — треба помічати: коли вона відьма, то не витримає і загавкає, заскиглить, мов пес. Се вже така певна прикмета, яка не одну вже відьму вивела на чисту воду.

Йоч, гладкий, червоний молдуван, з масними очима та їжакуватими обстриженими вусами, лиш коротко засміявся та махнув зневажливо рукою.

— Ет, все те дурниця… бабські вигадки. А чи дивились ви, чи є в неї… тее…

— Що таке тее?.— визвірилась на нього ображена жінка.

— Ну, що тее… звісно, без чого відьма не буває… хвіст.

Йон і Маріцца заперечили. Ні, вони не додивлялися, чи є в неї хвіст.

Ото-то й ба!. А се перше діло: без хвоста відьма не буває, без хвоста відьом ніхто ще не бачив… Треба конче оглядіти її… Коли вони хочуть, він готов зараз зробити їм сю прислугу… Він вже не помилиться, добре обдивиться скрізь…

Але Прохіра запротестувала. Вона гостро глянула на чоловіка, на його червоне, сите обличчя, на якому грав масний усміх. О, вона бачить його наскрізь, всі його думки й бажання, то нехай він сидить, не рипається, в бабське діло не мішається.

Йоч не збентежився, одначе, поглядом жінчиним, він твердо стояв на свому радикальному способі — оглянути: є хвіст — відьма; нема хвоста — не відьма.

Гадки розділилися. Йон з Прохірою стояли на першому проекті та покладали надію на службу божу; Маріцца схилялася на Йочів бік. Прохірин проект, однак, взяв гору. Поклали в неділю повести Параскіцу до церкви: побачити, що з того вийде.

Параскіца випадково дізналася про сю постанову: в магалі [12] тільки й розмови було, як поведуть її в неділю до церкви, як вона серед "херувимської" заскиглить, мов пес, і тим виявить мирові своє відьомство.

Дивна річ! Параскіца прийняла підслухану новину байдужно, наче вона не її торкалася. В останні часи вона почувала себе такою втомленою, такою апатичною, байдужною до всього, немов вона а світ були два бігуни, які ніколи не стрінуться з собою.

Але їй все однаково: поведуть її до церкви чи не поведуть; кричатиме вона чи ні! Все, все однаково. Нема на світі щастя, нема долі, ще за життя могила людині мила…

Неділя мала бути за три дні. Чутка про те, що в неділю в церкву мають привести на спробунок відьму і що вона там конче об’явиться, зігнала до церкви таку силу народу, що всі цікаві не могли в ній зміститися і товпились на цвинтарі. Дівчата, зодягнені по-святочному, насилу захищали свої накрохмалені спідниці від натиску. Молодиці все шепталися між собою та нетерпеливились, що так довго нема Параскіци. Коли який цікавий пробився крізь юрму до церкви, всі, як один, повертали голови до дверей. Чоловіки і парубки повилазили на крилос, щоб було видніше. Матуша Прохіра була мов на власних іменинах. Вона вешталась по церкві не з меншою повагою, як паламар, що ставив свічки. На ходу вона одним таємниче шептала щось, другим кивала головою або робила якісь знаки. Йоч навіть у церкві не міг позбутися масного усміху і, кидаючи очима на жіночу половину, шептався з своїми сусідами. А Параскіци не було. Вже і піп показався з царських врат, починаючи службу, а Параскіци нема. Люди виявляли нетерпеливість. Аж ось коло дверей зробився рух і хвилею покотився аж до передніх рядів вівтаря. Широкою дорогою, може, навіть надто широкою для такого

незначного одвідувача, вступила Параскіца до церкви, зі спущеними додолу очима, несмілива, засоромлена, в чистій, але не пишній одежі. За нею з виглядом невинної офіри сунулась Маріцца, а позаду й Йон. Кількасот очей цікаво впились в Параскіцу, наче бачили її уперше. Ті, що стояли далі, витягали шиї та навалювались на других, щоб було видніше. Коли Параскіца наблизилась до дівчат, щоб зайняти відповідне місце, ті так і шарахнули від неї, мов од вовка. Круг Параскіци зробилось так просторно, що навіть попадя могла б їй позаздрити. Але той простір тільки додав жалю дівчині, і вона, щоб не бачити людей, отих лихих недобрих людей, опустилась навколішки з благанням до бога — бога доброго, милосердного, який бачить всі кривди людські, знає її невинність. Параскіца ревно молилась, а навкруги її хвилювалась зацікавлена та наелектризована юрма. Надаремне молоденький чорнявий піп виявляв усю красу свого м’якого голосу, надаремне вкладав він так багато почуття у свої вигуки: його вірних парафіян цікавило зовсім не те. Всі очікували чогось незвичайного, і коли стежили за службою божою, то лиш на те, аби не пропустити "Іже херувими". Тоді мало статись те, чого всі з таким напруженням чекали, мала об’явитись відьма собачим виттям та гавканням. В церкві було душно. Така церква не могла вмістити так багато парафіян, люди тіснилися, щільно пристаючи один до одного, і формувалося одно велике тіло, гаряче, пітне, дихаюче сотнями ротів. Гарячий людський віддих, змішаний з димом ладану та чадом свічок, сірим туманом висів над головами, і здавалося, що ту душну наелектризовану атмосферу ось-ось перетне блискавка, вдарить грім і струсоне стіни своїм могутнім гуркотом. Отож, коли час наближався до "херувимської", очі розгорались сильніше, неспокій зростав, гнітив навіть, в’язи боліли, бо треба було дивитись через голови сусідів. Далі трудно було витримувати. Та от все стихло, як перед бурею, і крилос торжественно, спочатку тихо, а далі, все дужчаючи, загудів: "Іже херувими". Люди стрепенулись. На лиця вдарив наче холодний вітрець. Обличчя витяглися зблідлі, а очі, цілі сотки очей впилися в Параскіцу. Параскіца стояла навколішках і молилась. Вона сама, благаюча та протестуюча проти людської несправедливості, вона сама несвідомо чекала моменту, коли співатимуть "херувимську". І от, як тільки розлився тихий, а величний хор, щось важке, пекуче покотилося їй під горло і

прохалось наверх роздираючим криком. Жах обхопив Параскіцу й обляв холодним потом. Вона ледве здержала той крик. Вона конвульсійним рухом поклала на себе великий хрест і вдарила поклона, стискаючи міцно руки. Невже — правда? А люди ждали. Без найменшого руху, з затамованим віддихом, затопивши палаючий зір у лежачу долі відьму. Тим часом "херувимська" минала, як літня ніч. Морок щез, і світло свідомості, що нічого таки не сталося незвичайного, прикро вразило напружену масу. Ще хвилинку люди стояли тихо, немов не вірячи в розчарування, немов чогось ще сподіваючись. Але все було, як і перед хвилею: Параскіца хрестилась та била поклони, а на обличчях оточуючої її жіноти малювався кислий вираз. Юрма ворухнулась, пробудилась од сну, незадоволена та роздратована. Немов досада взяла на Параскіцу, що завела їх в сподіванках.

Дехто зараз же вийшов з церкви на свіже повітря. Йоч був в ажитації та щось з гарячковістю шептав свойому сусідові. Він зирнув на свою жінку; та, засоромлена, здивована, зносила очі догори, немов питаючись у бога, що се таке сталося?

Служба божа скінчилась. Люди поспішно виходили з церкви. Дехто жалів Параскіцу, уважаючи її офірою поговорів. Матуша Прохіра була ні в тих ні в сих. Вона ж сама дала раду, вона ж роздзвонила по світу, і тепер з того всього нічого не вийшло. Зате Йоч Галчан тріумфував. Він знав, що так скінчиться, бо його не послухали. Він радив і тепер знов радить оглянути дівчину: є хвіст — відьма, нема — не відьма. От і все! Другого способу нема. Дехто потакував йому, і навіть Прохіра, щоб вийти з прикрого становища, схилилася до Йочового способу, особливо в такому випадкові, коли відьма хитра, злісна та досвідчена.

Йон йшов поруч Маріцци значно заспокоєний: очевидячки, більше у сій всій історії з Параскіцею брехень, ніж чого. Він був радий, що так скінчилося, що люди заспокоїлись і що йому не доведеться святити власним коштом заворожену буцім Параскіцею криницю. Він ділився своєю радістю з Маріццею, хоч та якось холодно приймала його

задоволення. Вона неприязно поглядала на Параскіцу, бліду, немов стривожену чимсь та поспішаючу додому зі спущеними додолу очима.

Зорі блимають над Параскіцею, а навкруги її темно і тихо. Цупкі покручені кущі винограду безладно розповзлись по вогкій землі, спутались гіллячками і напнули над землею гарний намет густого листя та великих важких грон. Виноград уже достигав. Цілий день під палючим серпневим сонцем поволі йшов таємний процес наливання ягід; тепер напівпрозорі жовтіючі та червоніючі кетяги солодко дрімають серед лапатого листя та легких випарів землі, Їх стережуть від лихого ока та всяких пригод начеплені на кілки овечі, коров’ячі та кінські черепи, що неясно білілись скрізь по винограднику.

Параскіца сидить на улюбленому місці, під великим крислатим кущем. Вона дивиться у простір, але кущів не бачить. Перед очима її церква, повна люду… Співають "херувими"; а їй під груди щось підкочується, лізе з горла, і так хочеться крикнути дико, не своїм голосом. Що воно таке? Звідки взялося таке чудне бажання? Се питання вже кілька день морочить її, не дає спокою. З тої пам’ятної неділі з нею часто буває таке; вона почуває в собі щось досі не відоме. Почне молитися — і не може: якась сила душить за горло, проситься з грудей божевільним криком. А то видається, що вона стала легкою, такою легкою, як пір’їнка, от-от здійметься угору і полетить кудись та накоїть лиха. І все кортить зробити щось лихе, погане. Наприклад: полетіти до Прохіри, сісти на її корову, крикнути і, лупцюючи її босими ногами, нестись з розпущеними косами в скаженій гонитві, аж поки налякана худоба не випустить з себе духу. Або поробити щось Маріцці… Перекинути її, наприклад, у сучку… худу, миршаву, з підібганим хвостом сучку… Вона до хати, до страви, холодна й голодна, а її звідти: "Циба!… А не підеш, погана!…" Вона до Тодораки, а він її ногою в бік: "Циба, собака…" Вона се може зробити, почуває в собі силу. Але, господи, що — вона?? Невже люди говорять правду? Невже вона… відьма?. Ні… ні,— здригується Параскіца і протирає очі, бажаючи одігнати від себе ті чудні образи й думи. Се вона розпускається, се лихий дрозку [13] підступає до неї, бо вона тепер не молиться, бо вона забула тепер за бога. Параскіца

хреститься, скупчує увагу і, здіймаючи очі до зоряного неба, набожно проказує: "Тати апостру, каре єша шієрші ла поминд..." [14]

З-за гори випливає місяць, наче визволяється з чорної хмари, що залягла крайнебо. Срібне світло тихо підбирається до виноградинка, залазить між кущі, падає на кетяги. Звірячі черепи на кілках побіліли і кинули поза себе довгі рогаті тіні. Виноградний лист вирізується з темряви і ніжно тремтить разом з тонким вусиком у місячному сяйві.

Параскіца не кінчає молитви. Їй видалось, що он той баранячий через, білий як сніг, моргнув на неї своїм порожнім, витекшим оком. Параскіца напружила зір. Ні, нічого. Вона знов зняла очі до неба, проказуючи молитву, коли з правого боку щось мигнуло. Параскіца зирнула вправо. Там, на довгій тичці, хиталась біла рогата голова корови і виразно осміхалась до Параскіци. Параскіца завмерла. Коров’ячий череп все осміхався лукаво до неї, вирячившись своїми очима-дірами. Параскіца почула мурашки за спиною...

Щось шелеснуло. Вона, сполохана, обернулась в той бік, але там нічого не було, лиш місячний промінь, мов біла велетенська рука, простягся під кущами до винограду. Параскіца тремтіла і боялась знов стрітися очима з порозвішаними по винограднику черепами, хоч її так і тягло щось зиркнути в той бік, де, вона знала, висіла кінська голова, та вона не насмілювалась. Раптом вона почула, що за плечима в неї щось стоїть. Мов обмерла, скрутнулась вона на місці, знявшись на ноги, і стрілась очима з тою кінською головою, на яку боялась глянути. Кінська голова спокійно висіла на кілку, сліпуче біліючи проти місяця, і мала зовсім невеселий вигляд. Проте Па-раскіцу обняв холодний страх перед тим, що, їй здавалося, мало ось-ось статися і гнітило її великим передчуттям.

І білі черепи, такі лячні нині, і чорні холодні кущі з покрученими лозами, і місячне світло, що, мов велетенські руки білого страховища, простяглось до них, а врешті, не відомий досі душевний процес, такий чудний і загадковий,— все те обняло її жахом, холодним і

обезвладнюючим. Параскіца хотіла бігти — і не могла: ноги немов приросли до землі, а широко розплющені очі пильно вдивлялися в простір, наче ось-ось мали побачити щось незвичайне. Коли вона перемогла себе, вона нерівною ходою, мов п’яна, швидко тікала з виноградинка, путаючись в заростях та здригаючись, коли мокрий від роси лист виноградний несподівано доторкався до її лиця або шиї.

Кілька день Параскіца ходила, мов затроєна. Думка її уперто працювала в одному напрямку: вона пригадувала все, що чула в дитячих літах про відьом, і всі прикмети їхні рівняла до тих чудних почувань, які турбували її останніми днями. Вона все більше і більше впевнялася, що люди не помиляються, що вона відьма — і вся свідомість заморожувала кров в неї. Вона не ходила вже вечорами на виноградник, бо їй здавалося, що черепи сміються з неї та промовляють: "Стригойка!"

Лежачи вночі на призьбі, вона довго не могла заснути, мордуючись всякими чудними думками, що мимохіть лізли до голови.

Раз над ранком — Параскіца не могла сказати, чи вона спала, чи ні,— з нею щось сталося: вона знов почулась легкою, як солома. Легкий вітрець обвіяв її, і щось тверде й холодне, мов гадюка, залоскотало її по литках: то був хвіст, довгий, твердий, з волохатим пучечком на кінці, мов у корови. На голові, підіймаючи волосся, вискочили ріжки — вона не бачила їх, але чула. Якась шалена злість засвітила їй очі й запалила серце. В одну мить вона знялась вгору, кинулась у вихор, який закрутив її і поніс над землею. Вона летіла, а круг неї свистів та гудів вітер, роздуваючи лихий поломінь в її відьомському серці.

Вранці її знайшли зомлілу коло Галчанового обійстя. Її очутили і завели додому. Вона сиділа, бліда й пригноблена, на призьбі, оточена купкою цікавих, і нічого не одповідала на розпитування. Вона боялась поворухнутись, бо їй все здавалося, що її залоскоче по голих ногах довгий і твердий, мов гадюка, хвіст.

Подія зробила в магалі велику сенсацію. Магала, заспокоєна досвідом, свідком якого була в неділю у церкві, загула знов. Спосіб Йоча Галчана, про який він кричав всякому стрічному, став популярним і сподобався сполоханим магалажіям [15]. Всі згоджувалися, що тільки хвіст становить безперечну прикмету відьми і лиш присутність або одсутність його у Параскіци може покласти якийсь кінець справі. Йона атаковано зо всіх боків: він мусить згодитися, щоб його дочку оглянули, бо як не згодиться, то вони й самі знайдуть спосіб, село не буде терпіти далі пакості!.

Змучений забобонним страхом, Йон згоджувався на все: йому й самому докучила вся ся історія, і він охоче покладе кінець їй.

В найближчу неділю мали одбутись оглядини. Зарання в неділю, ще люди й з церкви не вийшли, матуша Прохіра була вже в хаті Бросків. Вона з такою торжественністю помагала Маріцці прибирати світлицю, наче нині попи мали святити хату її сусідів. Раду підстеріг Параскіцу на дворі і закликав у хату. Прохіра все назирала за нею, щоб не випустити її з хати. Вона була певна, що дівчина передчуває те, що має статись, і лишень шукає слушного менту, аби вискочити з хати — тоді шукай вітра в полі. Прохіра дійшла до такої обережності, що навіть приносила з сіней води Параскіці, коли та хотіла напитися, а сінешні двері засунула на засув. Вона все шепталась по кутках з Маріццею, наче обговорювала план кампанії, та робила знаки Йонові, який з видимою тривогою безперестанку виглядав у вікно. Параскіці все те здалось непевним. Вона помічала, що щось робиться незвичайне, і з видимою тривогою водила очима за кожним рухом присутніх. Маріцца, пошептавшись з Прохірою, вийшла з хати і за кілька хвилин привела з собою глуху Маріору, здоровенну, мов катюга, жінку з грубезними жилавими руками та з витрішкуватими очима. Вона мала властивість все обнюхувати, і за хвилину не було речі в хаті, дух якої не був би їй знайомим. Так вона винюхала карафку білого вина, сховану Йоном за припічком, і хоч заявила, що гріх вживати трунок сей, поки не вийдуть з церкви, однак налила собі скляночку й вихилила з видимим задоволенням.

Чим ближче було до виходу з церкви, тим Йон частіш зазирав у вікно. Врешті він помітив купку людей, що прямували до його хати. Незабаром зо всіх боків надходили люди. Молодиці, в святочних одежах, з поважним настроєм від служби божої, стовпились перед самими дверми. За ними видко було громаду чоловіків, старих і середніх, і лиш тільки один Йоч Галчан зашився поміж жінок та про щось жваво балакав.

Дівчата і парубки стояли осторонь, зате дітвора, як мухи страву, обліпили вікна.

Коли Параскіца побачила в вікно юрму народу, божевільний жах обхопив її. Для неї стало ясним, що то прийшли по її душу, що її зараз поведуть топити або спалять на вогнищі, як відьму в давні часи.

Вона з виглядом зацькованого звірка, з широкими від жаху очима, забилась по хаті, шукаючи виходу. Але в ту ж мить Прохіра з Маріорою вхопили її за руки і придержали її на місці. Йон став коло дверей, готовий краще трупом лягти, ніж випустити дочку з хати. Маріцца, згорнувши руки під хвартухом, з загадковим усміхом дивилась на ту сцену.

— Валєв!.— не своїм голосом верещала Параскіца, вириваючись з міцних рук.— Пустіть мене, тіточко. Ой, нудно мені, ой, смерть моя!

— Тихо будь, не бійсь,— заспокоювала її "тіточка" і тягла до ліжка.

Тут Параскіца не стямилася, як всі спідниці її опинились на голові в неї, а сильні руки повалили її на ліжко. Параскіца хрипіла та борсалась, мов звір у пастці, під важким тілом глухої Маріори, і лиш інколи, як виск недорізаного поросяти, вибивався з-під спідниць розпачливий протест Параскіци.

Прохіра подала знак рукою, і Йон кинувся одсувати сінешні двері, до яких нетерпляче вже добувались. Ціла хвиля народу разом кинулась до

сіней, але Йон енергічно спротивився: він буде пускати лиш по одному, по двоє.

Нетерпелива юрма гвалтувалась: всім хотілось зараз побачити хвіст у відьми, особливо репетували ті, чиї корови стали офірою відьми. Галчан поривався першим ввійти в хату, але молодиці не пускали його, бо він мужчина і йому не слід дивитись на дівочий сором. Се доводило Йоча до лютості, ображало, як автора ідей, і він з піною в роті, лаючись та розштовхуючи всіх, перся до дверей.

Йон пускав лиш жінок, по дві, по три за раз. Вони наближались до ліжка, мацали й оглядали видиму половину Параскіци, пильно і сумлінно, мов корову на ярмарку, і, розчаровані, уступали місце другому горточку, що вже надходив з сіней. Параскіца вже не борсалась, не кричала. Вона запевнилася, що її не топитимуть й не пряжитимуть на вогні. Вона зрозуміла, чого від неї хотять, і лежала мовчки, спокійно. А люди йшли одні за другими, мов на прощу, і оглядали її, і доторкались до неї. Параскіца їх не бачила, але по голосі або по грубому пальці, що чула на свому тілі, догадувалася, хто приходив до неї з візитом. От тітка Аніта, що живе коло цвинтаря, а оце баба Домніка, мати Йордоки, найкращого хлопця на селі. Параскіці було душно, їй трудно було дихати в хвилі спідниць, що збились на її голові, але вона не зважувалась вже змагатися, бо добре знала, що дужі руки обох жінок осадять її знов на місце. Тож вона, зігнута вдвоє, в незвичайно незручній позі, тихо лежала і з резигнацією [16] приймала гостей, що одні за другими одвідували її, мов на іменини.

Тим часом надворі зчинився заколот: Йоч Галчан гаряче боронив свої авторські права і поривався до хати. Зважаючи на його завзятість, Йон мусив порадитись у найповажніших жінок, які по недовгій розвазі поклали допустити з мужчин тільки Йоча, маючи на увазі не останню роль, яку він грав в нинішньому важному випадкові.

Йоча впустили.

Червоний і схвильований, він підійшов до ліжка, а його масні очі так і забігали від купи спідниць аж до гарних панчіх Параскіци. Він постояв кілька хвилин над Параскіцею з видимим розчаруванням, ляпнув її злегенька долонею і авторитетно промовив:

— Ні, не відьма!.

В той мент Прохіра й Маріора пустили Параскіцу. Вона поспішно випутала голову із спідниць, і хоч лице її горіло від сорому, серце радісно тріпало в грудях і якийсь солодкий спокій розлився по всій її істоті: вона тепер напевне знала, як і всі люди, що вона не відьма.

30 червня 1898, Чернігів

———————

[1] М а т у ш а (молд.; літерат.: мэтушэ) — тітка.— Ред.

[2] Л а д р а к у!. (Молд.) — До чорта!.— Ред.

[3] О с у т д р а к у! (Молд.; літерат.: О сутэ драку!)—Сто чортів! — Ред.

[4] Д р о б и н а — домашня птиця.— Ред.

[5] М а л а й (молд.; літерат.: мэлай) — кукурудзяний хліб.— Ред.

[6] О р л и к е в (молд.) — красень.— Ред.

[7] К л а к (молд.; літерат.: клака) — своєрідні вечорниці.— Ред.

[8] М а г а з а н і ї (молд.; літерат.: махалажии) — односельчани, співмешканці кутка, околиці, району села.— Ред.

[9] Ш е д з б і н е ш а р! (Молд.; літерат.: Шезь бинишор!) —Сиди хорошенько! — Ред.

[10] С т р и г о й к а (молд.; літерат.: стригоайкэ) — відьма.— Ред.

[11] П л а ч и н д и (молд.; літерат.: плэчинтэ) — пироги з гарбузом, спечені за спеціальним рецептом.— Ред.

[12] М а г а л а (молд.; літерат.: махала) — куток, околиця, район села.— Ред.

[13] Д р о з к у (молд.) — диявол.— Ред.

[14] "Т а т и а п о с т р у, к а р е є ш а ш і є р ш і л а п о м и н д...", (молд.; літерат.: "Татэл ностру, каре е ын чер ши ле пэмынт...") — "Отче наш, який є на небі й на землі..." — Ред.

[15] М а г а л а ж і ї (молд.; літерат.: махалажии) — односельчани, співмешканці кутка, околиці, району села.— Ред.

[16] Р е з и г н а ц і я (застар.) — покора, відступ.— Ред.